

САВРЕМЕНА ОРГАНИЗАЦИЈА НАСТАВЕ – ИНТЕГРАТИВНА НАСТАВА У НАСТАВНОМ ПРЕДМЕТУ ПРИРОДА И ДРУШТВО

САЖЕТАК: Интегративна настава је део научних дисциплина, али је и доминантно знање из угла појединачних дисциплина. Садржаји наставних предмета Природа и друштво и Свет око нас, интересантни су за интегративну наставу. Учитељи су далеко обученији од предметних наставника. Интегративна настава је такав иновативни модел којим се врши међусобно повезивање знања из више наставних предмета.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: интегративна настава, међупредметна повезаност наставе, нивои интегративности, државна стратегија, национална концепција.

1. Увод

Савремена организација наставе подразумева увођење иновација, нових видова наставе, као нпр: интегративне наставе, програмиране наставе, амбијенталне наставе и образовног софтвера – рачунара, Интернета итд.

Наставни предмет Природа и друштво преплићу интегрисани садржаји различитих наставних предмета који у себи интегришу природне и друштвене садржаје и који захтевају интегрисан приступ учењу. Учење садржаја једне теме требало би да буде основа за прожимање са садржајима других наставних предмета, чиме би се допринело комплексном изграђивању појмова обухваћеном неком темом. Веома је битан креативан приступ сагледавању друштвене и природне средине. Да би креативност дошла до изражаја требало би применити одговарајуће облике, методе и средства за рад, чиме би се подстакла стваралачка способност ученика. Креативност ученика и учитеља у реализацији наставних садржаја требало би да буде императив свих учесника наставног процеса, који препознају неопходност активног учешћа у померању граница наставе у одабиру тема, понуди садржаја, месту реализације и планираном времену рада, приступу раду.

Природа и друштво (Свет око нас), као наставни предмети, пуни су садржаја биологије, хемије, историје, географије. Можемо истаћи да су садржаји предмета Природа и друштво и Свет око нас, повезани са свим другим областима васпитно-образовног рада у школи. Повезаност није и не сме бити формална, већ суштинска. Учитељ би требало да изврши припреме за поједине активности у области ових предмета. Могућности примене интегративне наставе у овим предметима су велике. На учитељима је да своју креативност и знање искористе и интегришу садржаје и активности, а све у циљу побољшања квалитета наставе и ученичких знања.

Могућност примене интегративне наставе, поред учитеља и наставника, у великој мери зависи и од директора школе, који би требало да буде иницијатор да се на стручним већима донесе одлука о примени интегративне наставе, која би била саставни део школског програма.

* mika.uca@gmail.com, skolavklip@gmail.com

2. Интегративна настава

Интегративна настава је такав вид наставе у којој су границе између различитих предмета избрисане, али се назиру. Применом интеграције научна достигнућа више дисциплина се интегришу, међусобно прожимају и синтетишу неколико дисциплина у нову целину, која је већа и значајнија од појединачних дисциплина или предмета.

Вештачку поделу знања на предмете и дисциплине, интегративна настава одбацује и посматра свет као целину и тако га и проучава. Оваква настава омогућава један целовит контекст за учење који доводи до предности у већим могућностима запамћивања веза и решавања проблема.

У интегративном учењу проблеми се сагледавају из различитих углова и са различитих страна. Интегративни приступ настави, захтева и подразумева активног ученика. За разлику од класичне наставе где се само преносе чињенице и где ученик само репродукује велики број чињеница, интегративна настава утиче на ученика да решава проблеме, учествује у постављању питања, трага за одговорима, уважава друга из одељења. Оваква настава помаже да се схвати међузависност реалног света и живота и укључује ученичке мисли, осећања, интуицију, интересовања и мотивише их да постижу боље разумевање него приликом учења појединачних предмета.

Корени интегративности се налазе у самим дисциплинама, па самим тим интегративност не значи и одрицање од њих, али нуди алтернативу доминантним знањима из угла појединачних предмета. „Појединачне дисциплине нам нуде дубину и фокусираност а интегративност ширину контекста, промену перспективе али и примену знања из једне области у другу – тј. функционално знање“ (Ђорђевић, 2007).

Појмовно је интегративну наставу врло целовито одредио Лејк (1994), наглашавајући да њу треба схватити као: комплексна истраживања знања из различитих области о питањима из животне стварности ученика, рационално кретање кроз наставне области и обједињавање различитих елемената у логичне мисаоне целине које реално одражавају животну стварност, јединствена заједничка чворишта у знању која подстичу ученике да изналазе односе, стварају моделе, системе и структуре, примењену методологију и језик више предмета ради истраживања главне теме, проблема или искуства, спајање више предметних области у једну онако како деца у свакодневној реалности савладавају предмете и појаве сливајући их у јединствен процес, нови начин размишљања, припрема за примену знања у новим ситуацијама (трансфер знања) применом усвојених мисаоних модела.

Савремено образовање карактерише тежња ка међудисциплинарном знању које се заснива на интегративном и синтетичким процесима. Знања би требало интегрисати на основу међудисциплинарних веза и по хоризонтали и по вертикали, што би требало да допринесе целовитој визији и гледању са свих аспеката на проблеме и појаве у окружењу.

Традиционални наставни програми у којима је спроведена строга предметна диференцијација, представља кочницу за интегративни начин сазнавања, који у себи спаја искуство, систематско мишљење и оригинални приступ проблему. Интеграција се креће од унутрапредметне ка међупредметној. Најчешћа су три облика интеграције наставе – потпуни, делимични и блоковски.

Потпуна интеграција подразумева спајање различитих наставних садржја у јединствен курс, делимична, избором из наставног материјала и заједничком обрадом оних садржја који су сродни, блоковска, изградњом слободно програмираних аутономних блокова, или издвајањем делова заједничког програма који се интегрисано обрађују.

Постоји четири нивоа интегративности:

1. први ниво: карактерише класичну наставу заступљену у нашим школама где ученици похађају часове из различитих предмета без могућности да се знања из тих предмета повежу;
2. други ниво: ученицима се оставља могућност да знања која стичу сами интегришу, имају могућност да стекну увид у знања на сличну тему из различитих дисциплина;
3. трећи ниво: овај ниво позива ученике и наставнике да се укључе у процес интеграције на основу узорних предавања тема стручњака. Наставници и даље представљају своје дисциплине;
4. четврти ниво: права интеграција у којој ученици и наставници улажу велике напоре и која доприноси изградњи једне нове целине која се састоји од свих дисциплина. Тој новој целини свака дисциплина даје свој допринос.

У млађем школском добу можемо примењивати хоризонталну, али и вертикалну интеграцију. Хоризонтална интеграција омогућава ученицима да лакше схвате унутрашње узајамне везе, припадност и јединство конкретних садржја, осветљавајући их, истовремено, са различитих становишта. Садржја интегрисани на овакав начин доприносе развоју мишљења ученика и обрнуто, развијеније мишљење омогућава интеграцију на квалитативно вишем нивоу. Вертикална интеграција примењује се у различитим разредима (I, II, III, IV разред), тако да интеграцијом наставних садржја комбинована одељења попрамају неке карактеристике школе без разреда.

3. Школа и интегративна настава

Код нас не постоји државна стратегија тј. национална концепција која подржава имплементацију интегративне наставе. У нашим школама интеграција је остављена појединцима, учитељима који желе своју креативност и знање да поделе са другима тј. да је код других подстичу. Нажалост, они су усамљени, а често су и без подршке директора, школе. Најбоље би било када би се интеграција реализовала преко званичног плана и програма, тј. курикулума. У овом случају школа би дала професионалну, али и логистичку подршку (едукација и обука наставника, литература и подршка путем штампаних материјала, дидактички материјали, организација распореда у школама, стварање тимова...). Ако би се организовано пришло интегративној настави, избегле би се поделе на „интегративце“ и „традиционалисте“, који би вероватно кочили овај процес. Мора се истаћи да су учитељи – професори разредне наставе више упознати са интеграцијом него предметни наставници и професори у старијем основношколском и средњешколском узрасту, те би самим тим мотивисали колеге и били узор својим колегама – предметним наставницима.

Личност и образовање директора школе је од битног значаја за спровођење интеграције у школама, без обзира на стратегију државе, било она да постоји или не. Директори школа су главни у промовисању интегративне наставе на стручним већима,

родитељским састанцима. Било би добро да се мотивишу 2-3 наставника или учитеља у интеграцији предмета и да им се пружи подршка и неопходна помоћ (израда новог распореда часова, дидактички материјал, простор, наставна средства...). Уколико би се укључио већи број учитеља и наставника, била би неопходна реорганизација распореда часова, који би требало да садржи не само часове ученика, него и да предвиди и време неопходно за припрему учитеља и тимова учитеља и наставника који су до тада реализовали наставу у изолацији.

Да би се интегрисана настава прихватила од стране учитеља и наставника, неопходно је додатно мотивисање свих актера. Директор школе би својим залагањем обезбедио средства тако што би анимирао локалну, а и ширу друштвену заједницу и тиме показао своје способности.

4. Примери за праксу

Можемо тврдити да су садржаји наставних тема предмета Свет око нас и Природа и друштво, готово у целости погодни за интегративну наставу. Наставник би требало да повеже градиво из других наставних предмета: Српског језика, Математике, Музичке културе, Ликовне културе, Физичког васпитања. У зависности од теме за интеграцију треба одвојити 3-4 часа. У зависности од теме, циљеви које треба остварити су: запажање одлика (јесени, зиме, пролећа, лета), промене у односу на претходно годишње доба, богаћење речника, објашњавање непознатих речи, упућивање на опис природе (одлике годишњих доба), ликовни и музички доживљај годишњих доба, решавање и постављање математичких задатака везаних за тему (годишња доба).

На почетку часа наставник прочита ученицима текст из дечје штампе или из неког књижевног дела у вези са наставном темом која се обрађује. Затим, разговара се о утисцима, а онда се дају задаци ученицима. Претходно се ученици поделе у групе. Било би пожељно да групе буду уједначене, а могу и сами ученици да се поделе према личним интересовањима.

Прва група врши анализу текста (сваки ученик мора да добије текст), друга група ликовно илуструје текст (годишње доба које се обрађује, или нека друга тема), трећа група спрема неку музичку тачку, четврта група ради задатке из математике у вези са темом која се обрађује.

Група за српски језик врши анализу текста са методолошким захтевима. Уочава расположење у тексту, који придеви и глаголи се најчешће срећу у тексту, које су одлике пишчевих реченица, како је грађа подељена на пасусе и др.

Група за ликовно илуструје неки део из текста који им се највише свиђа, тј. део који је оставио најјачи утисак.

Група за музичко сценски може да прикаже годишње доба, или неком песмом коју су написали и компоновали.

Група за математику решава задатке у вези са темом, или годишњим добима. Ученицима се дају задаци у којима су заступљене све четири операције.

На крају часа свака група приказује своје резултате. Било би добро да се ученици анкетирају и дају своје мишљење у вези са оваквим учењем.

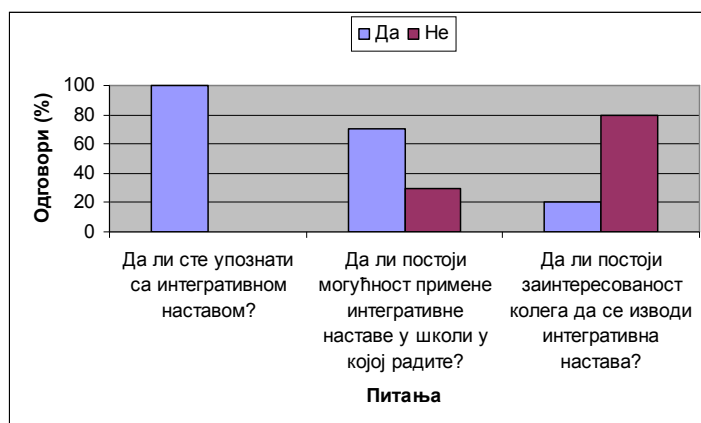
4.1. Анкетни листић за наставнике

Молим Вас да искрено одговорите на следећа питања:

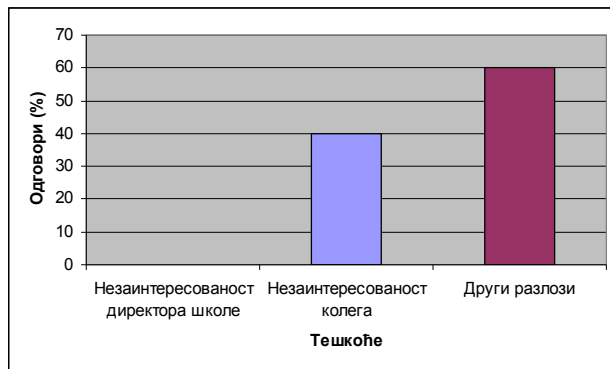
1. Да ли сте упознати са итегративном наставом?
 1. Да
 2. Не
2. Да ли постоји могућност примене интегративне наставе у школи у којој радите?
 1. Да
 2. Не
3. Које тешкоће постоје у могућности примене интегративне наставе?
 1. Незаинтересованост директора школе
 2. Незаинтересованост колега
 3. Други разлози
4. Који су ефекти интегративне наставе, ако је користите?
 1. Позитивни
 2. Негативни
5. Да ли постоји заинтересованост колега да се изводи интегративна настава?
 1. Да
 2. Не

Анкетирано је 30 наставника Основне школе „Вук Караџић“ у Липници.

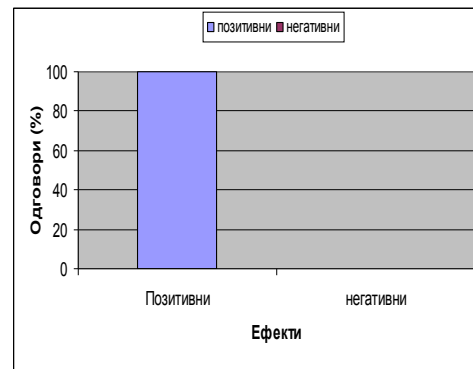
Резултати анкете представљени су графиконима:

Слика 1. Питања 1, 2, 5 са анкетног листића за наставнике

Слика 2: Тешкоће у могућности примене интегративне наставе

Слика 3: Ефекти интегративне наставе ако је користимо

Из приложених графикана види се да су наставници анкетирани у школи упознати са интегративном наставом, да је директор школе заинтересован за овај иновативни модел наставе и да су наставницима ефекти ове наставе позитивни.

5. Закључак

Са сигурношћу можемо констатовати да за интеграцију у основном образовању и васпитању постоје како повољни тако и неповољни фактори. У позитивне факторе можемо сврстати велику заинтересованост и огроман потенцијал учитеља за нешто ново. У негативне факторе можемо сврстати недостатак литературе, незаинтересованост директора школа и шире заједнице.

Настава Природе и друштва и Света око нас, са својим наставним темама, пружа много могућности за ову иновативну наставу. Ученици су веома мотивисани и позитивно реагују на овакав начин рада, лакше савладавају програм и постижу дуготрајније и функционалније знање.

Интегративна настава је веома значајна у раду са ученицима у комбинованим одељењима и неподељеној школи. Може се применити и вертикална и хоризонтална интеграција.

У старијем школском узрасту вертикална интегративна настава је тешко применљива због низа фактора, распореда часова, незаинтересованих наставника, директора и шире друштвене заједнице.

Интегративну наставу као иновациони модел наставе треба чешће примењивати у настави у интересу свих актера наставног процеса.

ЛИТЕРАТУРА

- Вилотијевић, М. (2000а). *Дидактика 3*. Београд: Научна књига, Учитељски факултет.
- Вилотијевић, М. (2000б). *Врсте наставе*. Београд: Учитељски факултет.
- Дробњак, Н. (2007). Интегративна настава. *Образовна технологија*, 1-2/2007: 81-91
- Ђорђевић, В. (2007). Интегративни модели наставе. *Образовна технологија*, 4/2007: 76-81
- Ђурић, З. (2007). Интегративни приступ настави. *Образовна технологија*, 3/2007: 78-86
- Ивић, И., Пешикан, А., Антић, С. (2001). *Активно учење*. Београд: Институт за психологију.
- Кундачина, М., Банђур, В. (1996). *Методолошки практикум*. Ужице: Учитељски факултет.

Правилник о наставном плану за први, други, трећи и четврти разред основног образовања и васпитања и наставном програму за трећи разред основног образовања и васпитања.
Службени гласник РС – Просветни гласник, бр. 1/05.

Спремић, А. (2007). Интегративна настава. *Образовна технологија*, 1-2/2007: 74-80

Хавелка, Н. (2000). *Ученик и наставник у образовном процесу*. Београд: ЗУНС.

Milorad Stanić, M. Sc.

**MODERN METHODS OF TEACHING –
INTEGRATED CLASSROOM TEACHING
AND APPROACH TO TEACHING SCIENCE**

Summary

Integrated approaches to teaching and learning are part of scientific disciplines, but the dominant note comes from the perspective of the individual disciplines. Amenities of teaching the natural sciences and the world around us are interesting for integrated classroom teaching. Multiple subject teachers are far more trained than single subject teachers. Integrative classroom teaching is such an innovative model which performs the knowledge correlation with multiple subjects.

Key words: integrative learning, cross-curricular connections to teaching, levels of integrated teaching, national strategy, national concepts.